

dojemanja njenih ozadij, pač pa tudi zavestno poenostavljanje. To pri asketskih, čeprav genialno napisanih znanstvenih razpravah pogosto vodi v zanikanje vpliva ali obstoja posebnosti mikrosveta. Če preteklost poskušamo razumeti globlje, (umetno) povezano in logično, če želimo dognati fenomene, mehanizme in zakonitosti, pridemo v polje interpretirane zgodovine. In čeprav je zgodovina že večkrat pokazala, da se odkloni izgubijo v povprečju in nimajo daljnoročnega vpliva na splošni trend, so lahko odmiki prvi znanilci globljih sprememb. Rezultati, do katerih se dokopljemo z antropološko in kulturno zgodovino in če se le da, s psihozgodovinskimi diskurzi na mikronivoju, pa so nadvse privlačni in nam omogočajo globok vpogled v neko preteklo podobo.

Za strukturalno zgodovino je torej značilno zavestno poenostavljanje, kar pogosto vodi v zavajajoče minimaliziranje mikrosveta. Iz obravnave namreč izpušča celo mavrico človeških dejanj in fenomenov, ki se v takih primerih pokažejo kot odločilni in dajo povsem drugačno sliko preteklosti, kot pa bi jo ustvarili z maloštevilnimi dejstvi in visokodonečo teorijo.

Andrej Studen

VRNITEV ODPISANIH

Ivan Grobelnik – Ivo, Harmonika, škarje in Stari pisnik; Muzej novejša zgodovine Celje; 2004; 152 strani.

Plima najrazličnejših spominov na medvojne in povojne dogodke, ki je zapljusnila naš knjižni trg v preteklih dveh, treh letih je med številnimi naslovi ponudila bralstvu tudi prvenec Ivana Grobelnika, še zadnjega živega člana skupine, ki je 15. decembra 1944 vstopila v zloglasni celjski zapor Stari pisnik in iz njega osvobodila večjo skupino zapornikov in zapornic, med njimi tudi nekaj takšnih, ki bi brez te intervencije že nekaj dni zatem končali pred cevmi okupatorskih krvnikov.

A pojdimo lepo po vrsti. Grobelnikovi spomini niso le dokument o tej noro predrzni akciji, so namreč tudi pričevanje o trdem, a lepem življenju predvojne obrtniške mladine, o velikih bridkostih in pomanjkanju, boju za vsakdanji kruh v svojsko urejenem svetu rokodelskih vajencev in pomočnikov ter o iskanju smisla in veselja v drobnih stvareh. Grobelniku je to veselje najprej prinesla harmonika, ki se je je oprijel že kot fantič

na paši in v domači gostilni, kjer je zaslužil prve dinarje, glasbilo pa ga je potlej spremljalo skozi vse najtežje življenjske preizkušnje – v nemško vojsko in kasneje v partizane. Nič manj prelomno ni bilo prijateljevanje s »škarjami« oziroma krojaštvom. »*Za šolo si za en drek, zato se boš šel učiti za krojača,*« je bojda malemu Ivanu rekel oče, ki pa mu je s to odločitvijo v mnogočem naredil uslugo. Razen tega, da se je pri šestih mojstrih in s številnimi vajenci in pomočniki izmojstril v rokodelstvu, so »škarje« poskrbele tudi za to, da sta mimo njega brez hujših pretresov zdrknila tako osovražena starojugoslovanska vojaščina kot tudi pruski drill, ki bi ga sicer v večji meri bil deležen pred odhodom v klavnico. Pri obeh pustolovčinah imajo svojo vlogo seveda tudi »normalni«, torej dobri in človeški nadrejeni.

V senci »harmonike in škarij« je v njem dozorela tudi (verjetno) najtežja odločitev v življenju – odločitev za pobeg iz nemške vojske in priključitev partizanom. Vsakomur, kdor količkaj pozna nacistično medvojno zakonodajo in ravnanje rajhovskih oblasti z dezerterji in njihovimi sorodniki, je lahko jasno, koliko poguma je bilo potrebnega za takšno odločitev – v primeru zajetja bi bil za dezerterja in njegove odgon v koncentracijsko taborišče zelo blaga sankcija ...

Dandanes seveda vemo tudi to, da s prihodom v partizansko enoto za nemškega dezerterja strahu in negotovosti še ni bilo konec – kaj lahko bi postal »plen« kakega preveč previdnega komisarja in bi za vedno izginil kje na Pohorju. Toda ne pravijo zaman, da pogumne spremlja sreča – Grobelnik jo je tudi tu pošteno skušal.

Po krajši frontni epizodi je partizana Iva delo (oziroma okrajna sekretarka KPS Lenka) poklicalo na »teren«, kjer se je motal okrog Celja, skrbel za zveze, obveščanje, preskrbo, spremstva in še kaj. Tisto »še kaj« pa je bila tudi znamenita akcija, ki jo je šesterica celjskih »odpisanih« s pomočjo paznika Ivana Grada izvedla v noči s 14. na 15. december 1944. Grobelnik v posebnem poglavju zelo zgoščeno in zanimivo opiše načrtovanje in izvedbo te akcije brez primere, ki pa jo je povojno (celo tisto »ultra naše«) zgodovino-pisje potiskalo v pozabo in na obrobje – z vsaj tihim pristankom Zveze borcev, kar je še posebej žalostno. Spomnim se, da smo v osnovni šoli akcijo komajda omenili, v srednji pa niti to ne, čeprav gre za podvig, vreden filmske upodobitve in zgodovinskega zapisa. Gre za primer skorajda nesmiselne predrznosti, tveganja in poguma,

ko je šest lahko oboroženih avanturistov pred nosom nemške soldateske in policije vstopilo v predsobo pekla in pogubi otelo več deset zaprtih nesrečnikov. Nekateri so pač raje kot življenje slavili nesmiselno in strahotno smrt kot plačilo za akcijo z nikakršnim učinkom (Frankolovo).

Čudna dediščina akcije Stari pisker se je za Grobelnikom vlekla kot grozeča senca – vsake toliko so ga čudni dogodki opominjali, da bo s sabo še dolgo nosil ta »greh«. Šele pred nekaj leti so še živi udeleženci NOB in upajmo tudi pisci o medvojni zgodovini spremenili odnos do te akcije – za večino njenih protagonistov žal prepozno. Kot odločilen preobrat smemo šteti odlikovanje Ivana Grobelnika z Zlatim častnim znakom Republike Slovenije, ki ga je prejel tudi v imenu že umrlih soborcev, udeležencev tiste nočne akcije.

Morda nam založniki zadnje čase resda strežejo s pravo poplavo spominov in pričevanj o medvojnem in zgodnjem povojnem obdobju – nekateri tovrstni izdelki so boljši, drugi slabši, tretji neberljivi –, a vseeno: prav je, da pride do besede čimveč sodobnikov teh prelomnih dogodkov. Čas hiti in kar naenkrat nam ne bo več imel kdo pripovedovati o svetu, ki ga ni več, in o dogodkih, ki jih bomo lahko spoznavali samo še skozi hladne in objektivne oči Zgodovine.

Celjani imamo novo knjigo – knjigo o mestu, njegovih ulicah, hišah in predvsem ljudeh, ki so v nekem usodnem trenutku ravnali prav in zato zaslužijo vse priznanje, avtor pa za svojo tekočo in zanimivo pripoved nedeljeno pozornost.

Aleksander Žižek

KAKO IZDELATI RODOVNIK ALI VSE, KAR MORATE VEDETI ZA RAZISKOVANJE PREDNIKOV

Janez Toplišek, *Rodoslovje*, Samozaložba, Trzin, 2004, 360 strani.

V Sloveniji se vedno več ljudi ljubiteljsko ali nekoliko bolj profesionalno ukvarja z rodoslovjem. Vse več je družin, ki se sprašujejo, kje so pravza-

prav njihove korenine, kdo so bili njihovi predniki. Za kakih sto ali sto petdeset let nazaj lahko od najstarejših poznanih članov rodbine izvemo, kdo so bili naši predniki, kaj pa prej?

Zaradi vsega tega se je znotraj Slovenskega rodoslovnega društva, ki deluje že 10 let, pokazala potreba, da bi se viri in metode rodoslovnega raziskovanja prikazali sistematično, in sicer v okviru priročnika, ki naj vodi tako rodoslovca začetnika kot tudi že izkušenega raziskovalca prednikov. Znanje in izkušnje, ki so se v zadnjih desetih letih nabrali znotraj Slovenskega rodoslovnega društva, so se tako postavili na ogled širši javnosti v priročniku spod peresa ene glavnih gonilnih sil omenjenega društva Janeza Topliška.

Priročnik *Rodoslovje* se začneja tam, kjer si vsak začetnik postavi vprašanje: Kaj bom raziskoval? V prvih dveh poglavjih tako dobimo prve in najpomembnejše informacije, kako naj se lotimo dela, da bomo delali sistematično in brez odvečne izgube časa. Pomembno opozorilo, ki ga najdemo znotraj teh dveh poglavij, je, da v raziskovanju prednikov nismo sami ter da bomo prej ali slej naleteli na osebo, za katero se je že nekdo prej zanimal – torej je smiselno povezovanje rodoslovcev, saj si s tem prihranimo veliko časa in naporov.

Virov rodoslovnih podatkov je seveda veliko. Toplišek jih je razporedil v kar 17 poglavij, kar predstavlja polovico knjige, vsako skupino virov pa je obdelal v svojem poglavju. To je pravzaprav imenitna zbirka osnovnih podatkov o različnih skupinah virov: kateri so, kje jih najdemo, za kaj so uporabni v rodoslovju. Seveda je nemogoče popisati vse vire na tako omejenem prostoru, pomeni pa to, da so na enem prostoru zbrani namigi, kje lahko najdemo določeno vrsto virov za rodoslovje. Ti isti namigi so odlični tudi za mladega zgodovinarja, ki se šele začneja spogledovati s svojo raziskovalno potjo.

Za nadaljnja poglavja bi lahko rekli, da so že nadgradnja prve polovice poglavij. Ko raziskovanje in množica podatkov postane neobvladljiva, je najbolje, da pridobljene informacije shranimo v elektronsko obliko. To je pravzaprav tisto, kar omogoča rodoslovcem lažjo in hitrejšo izmenjavo podatkov. Avtor priročnika opozarja na množico različnih programov, ki jih razvijajo zlasti v ZDA (tam je rodoslovje skoraj nacionalni šport), ki pa niso vsi uporabni za naše razmere. Prav Janez Toplišek je prevedel tudi prvi rodoslovni